

1.0

Згідно до родинної легенди, дід Фергюсона вийшов пішки зі свого рідного міста Мінська зі ста рублями, зашитими в підкладку піджака, подався на захід до Гамбурга через Варшаву та Берлін, а потім забронював квиток на корабель під назвою «Імператриця Китаю». Долаючи сильні зимові шторми, той корабель перетнув Атлантику і увійшов до гавані Нью-Йорка в перший день двадцятого сторіччя. Чекаючи на співбесіду з чиновником імміграційної служби на острові Еліс, він завів розмову зі знайомим російським євреєм. Той сказав йому: «Забудь прізвище Резніков. Жодної користі від нього тут тобі не буде. Для нового життя в Америці тобі потрібне американське ім'я, бажано з типовим американським звучанням». Оскільки в 1900 році англійська була для Ісаака Резнікова іще чужою, то він попрохав свого старшого й досвідченішого земляка якимось його напоумити. «Скажи, що тебе звали Рокфеллер», відповів чоловік. «З цим прізвищем ти тут не прогадаєш». Минула година, потім іще одна, і на той час, коли 19-літній Резніков постав перед чиновником імміграційної служби, він уже встиг забути прізвище, яке підказав йому співрозмовник. «Ваше ім'я?», спитав чиновник. Зморений морською подорожжю, іммігрант розпачливо лягнув себе по лобі і випалив на ідиш: «*Іх гоб фергессен!*» (Я забув!) Отак Ісаак Резніков і почав своє нове життя в Америці як Іхабод Фергюсон.

Жилося йому скрутно, особливо на початку, але навіть коли початок скінчився, його справи на новій батьківщині все одно ішли не так, як він собі уявляв до приїзду. Так, він встиг одружитися, іще коли йому було двадцять шість, так, його дружина Фані, уроджена

Гроссман, народила йому трьох міцних та здорових синів, але життя в Америці залишалося для Айка Фергюсона боротьбою від того дня, коли він зійшов з корабля на берег, і до тої ночі 7 березня 1923 року, коли його у сорокадворічному віці застукала дочасна нагла смерть — він був застрелений під час пограбування складу шкіряних товарів у Чикаго, де працював нічним сторожем.

Фотографій він по собі не залишив, але за всіма свідченнями дід був кремезним чоловіком з сильною спиною і величезними руками, неосвічений, некваліфікований, тобто повний наївняк і невіглас. Першого ж дня свого перебування в Нью-Йорку він надибав на вуличного продавця. Той розхвалював перехожим дивовижні яблука, яких Фергюсону жодного разу в житті не доводилося бачити: такі великі, такі червоні, такі круглі! Не в змозі встояти перед спокусом, він купив одне і нетерпляче вгризся в нього зубами. Та замість очікуваної солодкості смак чудесного яблука виявився якимось дивним і гіркуватим. Ба гірше, те яблуко було на диво м'яким, і коли зуби новоприбульця проткнули його шкірку, то вміст фрукта вилився на груди його пальця фонтанчиком блідо-червоної рідини, поцяткованої десятками схожих на гранули зерняток. Отак прибулець вперше відчув на смак Новий Світ під час своєї першої незабутньої зустрічі з джерсійським помідором.

Рокфеллера з нього й не вийшло, але цей широкоплечий некваліфікований робітник, юдейський гігант з абсурдним прізвиськом та непосидючими ногами, пробував свого щастя в Манхеттені та Брукліні, в Балтіморі та Чарльстоні, в Дулуті та Чикаго. Він брався за різні роботи: працював докером, простим матросом танкера на Великих Озерах, дресирувальником циркових тварин, робочим на конвеєрі консервної фабрики, водієм вантажівки, копачем канав та нічним сторожем. Та хоч як би він не старався, йому вдавалося заробляти лише копійки, тому єдиним, що бідолашний Аїк Фергюсон спромігся передати у спадок своїй дружині та трьом хлопцям, були історії про мандрівні пригоди своєї юності, які він їм розповідав. У довгостроковій перспективі життєві історії, мабуть, є не менш цінними, аніж гроші, але в перспективі короткостроковій вони мають безперечні обмеження.

За свою втрату Фані отримала від компанії з продажу шкіряних товарів невеличку компенсацію, а потім покинула Чикаго і перебралася з хлопцями до Ньюарка в штаті Нью-Джерсі на запрошення родичів свого чоловіка, які за номінальну місячну платню здали їй в оренду помешкання на горішньому поверсі свого будинку. Її хлопцям було чотирнадцять, дванадцять і дев'ять. Луї, найстарший, вже давно перетворився на Лью. Аарон, середній хлопець, після одного з численних шкільних прочуханів у Чикаго взяв за звичку величати себе Арнольдом, а дев'ятирічного Стенлі знали зазвичай як Санні. Аби звести кінці з кінцями, їхня матір прала білизну та штопала одіж, але невдовзі хлопці почали робити власні внески в домашній бюджет — кожен з них працював після уроків, кожен з них віддавав матері кожну зароблену копійчину. Часи були скрутні, і загроза злиднів висіла в помешканні щільним непроглядним туманом. Не було порятунку від страху, і потроху всі хлопці засвоїли похмурі материнські онтологічні висновки щодо сенсу життя: працєю — голодує. Працєю, інакше втрадиш дах над головою. Працєю, інакше помреш. Для родини Фергюсон дещо легковажний вислів «Один за всіх, і всі за одного» не мав жодного сенсу. В їхньому маленькому світі панувало інше гасло: «Або всі за всіх, або взагалі нічого».

Фергюсону не виповнилося й двох років, як померла його бабуся, і це означало, що у нього не лишилося про неї усвідомлених спогадів, але згідно до сімейної легенди Фані була жінкою ексцентричною, з важким характером, схильною до нападів несамовитого вереску та маніакальних вивержень неконтрольованих ридань. Вона лупцювала хлопців віником за кожне бешкетництво, а до декотрих місцевих крамниць входити їй було заборонено через звичку вперто й гучногосло торгуватися. Ніхто не знав, де вона народилася, але подекували, що вона опинилася в Нью-Йорку чотирнадцятирічною сиротою і кілька років шила капелюхи в майстерні на горищі без вікон. Стенлі, батько Фергюсона, рідко розповідав сину про своїх батьків, даючи на запитання хлопця лише надзвичайно розпливчасті обережні відповіді. Тому ті крупиці інформації про діда й бабцю по батьківській лінії, які спромігся

зібрати юний Фергюсон, він отримав майже винятково від його матері Рози, наймолодшої з трьох невісток другого покоління родини Фергюсон, яка, в свою чергу, отримала більшість своєї інформації від Міллі, дружини Лью, котра мала схильність пліткувати і вийшла заміж за чоловіка значно відкритішого й значно балакучішого за Стенлі та Арнольда. Коли Фергюсону виповнилося вісімнадцять, його матір розповіла йому одну з історій від Міллі, подавши її лише як чутку, непідтвержену вигадку, яка могла бути правдою — а могла й не бути. Якщо вірити тому, що Лью сказав Міллі, або тому, за її словами, він начебто їй сказав, у Фергюсонів була ще й четверта дитина — дівчинка, яка народилася через три чи чотири роки після Стенлі. Народилася вона в той період, коли сім'я осіла в Дулуті, і Аїк перебивався, працюючи простим матросом на суднах, що борознили Великі Озера. То були місяці, коли родина жила в страшенних злиднях. Через те, що Аїка не було вдома, коли Фані народила дитину, через те, що жили вони у Міннесоті, і була зима, надзвичайно холодна зима в надзвичайно холодній місцині, через те, що їхній будинок опалювався лише одною дров'яною плитою, а також через те, що грошей було вкрай мало, і тому Фані та хлопцям доводилося харчуватися лише один раз на день, думка про майбутню необхідність піклуватися про ще одну дитину наповнила Фані таким жахом, що вона взяла й втопила своє новонароджене немовля у ванні.

Стенлі мало розповідав сину не лише про своїх батьків, він розповідав йому мало й про себе. Через це Фергюсону було важко сформулювати чітке уявлення про те, яким хлопцем, юнаком чи молодиком був його батько. Він не знав про це майже нічого взагалі, доки не одружився з Розою два місяці потому, як йому виповнилося тридцять. Проте з випадкових ремарок, які інколи зривалися з батькових вуст, Фергюсону вдалося виявити, що старші брати часто дражнили й ображали Стенлі, що він, як наймолодший, а отже такий, що провів найменше часу з батьком, відчував найбільшу прив'язаність до Фані, що він був сумлінним та старанним учнем та значно кращим спортсменом, аніж двоє його братів, що він грав нападаючим в футбольній команді, що на легкоатлетичних

змаганнях він біг дистанцію чверть милі за свою школу, що завдяки своєму таланту до електроніки він відкрив маленьку майстерню з ремонту радіо того ж літа 1932 року, коли він закінчив середню школу (за словами самого Стенлі, то була «крихітна халупка на Акедемі-стріт в центрі Ньюарку, трохи більша за газетний кіоск»), що коли йому було дванадцять, мати під час одного зі своїх вибриків з віником пошкодила йому око (через що воно стало частково незрячим, і через що його не взяли до війська під час Другої світової), що він терпіти не міг свого прізвиська Сання і відмовився від нього, щойно закінчив школу, що він любив танцювати і грати в теніс, що він ніколи й слова не сказав проти своїх братів, хоч як би нерозумно й презирливо вони не ставилися до нього, що в дитинстві після уроків він підробляв розноскою газет, що він серйозно подумував піти вчитися на юриста, але відмовився від цієї ідеї через брак коштів, що його знали як донжуана, бо у віці двадцяти з гаком років він зустрічався з десятками молодих єврейських жінок, зовсім не збираючись одружуватися з ними, що він здійснив кілька розважальних подорожей на Кубу в тридцятих роках, коли Гавана вважалася столицею гріха в Західній Півкулі, що найбільшою амбіцією його життя було стати мільйонером, людиною такою ж багатою, як і Рокфеллер.

Як Лью, так і Арнольд оженилися, коли їм заледве виповнилося двадцять; кожен з них прагнув якомога швидше вирватися на волю з божевільної домівки Фані, втекти від верескливої монаршої особи, яка царювала в родині Фергюсонів після смерті батька в 1923 році, але Стенлі, який був іще підлітком, коли його брати вшилися з дому, не мав іншого вибору окрім як залишитися. Зрештою, він лише щойно закінчив школу. Але потім потягнулися роки — рік за роком — дванадцять років, а він все залишався незрозуміло чому в одній квартирі з Фані на горішньому поверсі впродовж усієї Великої депресії і першу половину війни. Можливо, він застрягнув там через інерцію лінії, можливо, ним рухало почуття обов'язку чи провини перед матір'ю, а може, все це разом не давало йому змоги уявити життя деінде. Лью та Арнольд стали батьками, але Стенлі, схоже, цілком влаштувало його життя ло-

велася й гульвіси. Левову частку своєї енергії він витрачав на розбудову свого маленького бізнесу, намагаючись зробити з нього великий бізнес, а через те, що він не виявляв жодної схильності до одруження і прожив танцюючи від двадцяти і майже до тридцяти років, мало хто сумнівався, що він так до кінця й залишиться холостяком. Та раптом у жовтні 1943 року, менше ніж тиждень потому, як Американська П'ята Армія вибила німців з Неаполя, в той сповнений сподівань період, коли війна нарешті почала обертатися на користь союзників, Стенлі познайомився під час побачення «наосліп» з двадцятиоднорічною Розою Адлер в Нью-Йорку — і принади тривалого холостяцького життя померли швидко і назавжди.

Майбутня мати Фергюсона була така гарна, такими привабливими були її сіро-зелені очі та довге каштанове волосся, такою спонтанною, щирою й швидкою була її посмішка, такими спокусливо змонтованими були всі п'ять футів та шість дюймів зросту, яким наділила її природа, що Стенлі, щойно вперше в житті потиснувши їй руку, цей відсторонений та зазвичай незворушний Стенлі, цей двадцятидев'ятирічний Стенлі, який іще жодного разу не палав вогнем кохання, відчув, як в присутності Рози почав розпадатися на частини, і йому здалося, що з його легенів викачали все повітря, і він більше ніколи не зможе дихнути.

Вона теж була дитиною емігрантів — батька з Варшави та матері з Одеси, які обидва потрапили до Америки іще у віці до трьох років. Тому Адлери були більш асимільованою родиною, аніж Фергюсони, і в голосах Розиних батьків не чулося ані найменшого іноземного акценту. Вони зростали в Детройті, Гудзоні та Нью-Йорку, і тому їдиш, польська та російська їхніх батьків поступилися місцем вільній ідіоматичній англійській, тоді як батько Стенлі важко опановував свою другу мову аж до самісінької смерті. Навіть тоді, в 1943 році, будучи майже півсторіччя відірваною від своїх східноєвропейських коренів, його матір і досі читала газету Jewish Daily Forward, а не американську пресу, і висловлювалася химерною мішаниною, яку її сини називали «Інглиш» і яка являлася собою майже нерозбірливе наріччя, яке поєднувало їдиш та

англійську майже в кожному реченні, яке вискакувало з її рота. В цьому й полягала основна відмінність між прародителями Рози та Стенлі, але іще важливішим, аніж міра адаптованості їхніх батьків до американського життя, було питання удачі. Батькам та дідам Рози вдалося уникнути тих брутальних поворотів фортуни, які випали на долю нещасних Фергюсонів, і в історії їхньої родини не було вбивств під час пограбування складу, не було злиднів аж до грані голоду та відчаю, не було немовлят, втоплених у ванні. Дід з Детройту був кравцем, дід з Гудзону — циркульником, і хоча робити, пов'язані з краєнням тканини та краєнням волосся, і не вели на шлях до багатства та світського успіху, вони все ж таки забезпечували стабільний заробіток, завдяки якому на столі завжди були харчі, а на плечах дітей — одіж.

Батько Рози, Бенджамін, відомий також як Бен або Бенджі, полишив Детройт наступного дня після закінчення середньої школи в 1911 році і подався до Нью-Йорку, де далекий родич влаштував його на роботу клерком до крамниці одяжі в центральній частині міста, але молодий Адлер кинув ту роботу через два тижні, бо втямив, що його доля не полягала в тому, аби марнувати свій короткий час на землі, продаючи чоловічі труси та шкарпетки. Тож тридцять два роки потому, побувавши комівояжером побутових м'яких засобів, поширювачем грамофонних платівок, солдатом на Першій світовій, продавцем автомобілів та співвласником стоянки старих авто в Брукліні, він заробляв тепер на життя як один з міноритарних акціонерів однієї манхеттенської фірми, яка займалася нерухомістю. Його дохід був тепер достатньо великим, щоби перебратися разом з родиною з району Краун-Хайтс в Брукліні до нового будинку на Західній П'ятдесят восьмій вулиці в 1941 році, за шість місяців до того, як Америка вступила в Другу світову війну.

Згідно до того, що родичі розповіли Розі, її батьки познайомилися під час недільного пікніка в північній частині штату Нью-Йорк, неподалік будинку її матері в Гудзоні, і через півроку (в листопаді 1919) побралися. Як Роза згодом зізналася своєму сину, цей шлюб завжди спантеличував її, бо рідко їй доводилося бачити лю-

дей менш сумісних, аніж її батьки, а той факт, що означений шлюб спромігся проіснувати понад сорок років, був, безперечно, одною з найтаємничіших загадок в анналах історії людського співжиття. Бенджі Адлер був говірким мудрагелем, непосидючим комбінатором з сотнею різних планів у голові, неабияким жартівником, донжуаном, котрий завжди був у центрі уваги. І раптом він захоується в сором'язливу й скромну, як квітка левконія, жінку на ім'я Ема Бромовіц — кругленьку пишногогруду дівчину двадцяти трьох років з блідою мов крейда шкірою та кучмою рудого волосся. Вона була така незаймана, така недосвідчена, така вікторіанська в своїй поведінці, що Бенджі Адлеру достатньо було одного погляду, аби дійти висновку, що чоловічі губи іще ніколи не торкалися її вуст. Про їхнє одруження й мови не могло бути, бо кожна ознака вказувала на те, що в такому разі вони були б приреченими все життя прожити в конфліктах та непорозуміннях, але вони все одно одружилися, і навіть попри те, що Бенджі важко було зберігати вірність Еммі після того, як народилися їхні доньки (Мілдред 1920 року і Роза 1922), в глибині душі він чітко тримався за неї, а вона, будучи зрадженою знову і знову, так жодного разу й не наважилася напуститися на нього.

Роза обожнювала свою старшу сестру, але та взаємністю їй не відповідала, бо Мілдред, будучи первісткою, цілком природно взяла на себе дану Господом роль принцеси монаршого двору, і тому маленьку конкурентку, яка з'явилася на сцені, доводилося, за потреби, знову і знову навчати, що в апартаментах Адлерів на Франклін-авеню був лише один трон, один трон і одна принцеса, тому всяка спроба той трон узурпувати буде зустрітута проголошенням війни. Це не означало, що Мілдред була цілковито ворожою до Рози, але свою доброту вона відміряла чайними ложками — не більше певної кількості ложок на хвилину, годину чи місяць. Відтускалася ця доброта з відтінком зарозумілої поблажливості, як личить царственій особі. Холодна й обачлива Мілдред; добродерда й необачлива Роза. На той час, коли дівчатам виповнилося відповідно дванадцять і десять, вже було ясно, що Мілдред мала інстинктивно розвинений інтелект, що її успіх у школі був результа-

том не лише працьовитості й сумлінності, а й видатних розумових здібностей, і хоча Роза була достатньо талановитою й отримувала не гірші оцінки, в порівнянні зі старшою сестрою вона завжди вважалася невдахою. Не розуміючи власних мотивів, жодного разу не замислившись над цим і не сформулювавши жодного плану, Роза поволі кинула змагатися на умовах Мілдред, бо інстинктивно розуміла, що намагання копіювати свою сестру могло закінчитися лише невдачею, і тому якщо не було для неї щастя на цій стежі, вона вирішила обрати іншу.

Розв'язок проблеми вона знайшла у роботі, в намаганні знайти для себе місце, заробляючи власні гроші, і коли їй виповнилося чотирнадцять, Роза вже була достатньо дорослою, щоби мати змогу відгукватися на газетні об'яви про найм на роботу. Тож вона знайшла собі роботу, яка потягнула за собою цілу низку інших робіт, і на той час, коли їй виповнилося шістнадцять, вона мала повноцінну роботу вдень, а до середньої школи ходила увечері. Нехай собі Мілдред закупориться в келії свого уставленого книжковими полицями мозку, нехай пливе хвилями ілюзій до інституту, де зможе прочитати всі книжки, написані протягом останніх двох тисяч років, але Роза прагнула жити в реальному світі. Її мав нив лихоманковий гармидер вулиць Нью-Йорка, їй подобалося відчувати себе людиною самостійною, яка впевнено обирає свій шлях у житті. Подібно до заповзятих і кмітливих героїнь фільмів, які Роза дивилася двічі-тричі на тиждень і які являли собою нескінченну низку студійних кінокартин, де головні ролі виконували такі зірки тодішнього кіноекрану, як Клодет Кольберт, Барбара Стенвік, Джинджер Роджерс, Джоан Блондел і Джин Артур, вона вибрала собі роль молодої й рішучої кар'єристки і занурилася в неї цілком і повністю, немовби живучи у фільмі власного виробництва під назвою «Історія Рози Адлер». То була довга й безкінечно складна кінокартина, яка наразі перебувала на стадії зйомки, але обіцяла неабиякий успіх в майбутньому.

Коли Роза познайомилася зі Стенлі в жовтні 1943 року, вона вже два роки працювала на портретного фотографа, якого звали Еммануїл Шнайдерман, чия студія розташовувалася на Західній